

ЛОСЮК Тарас

Курсант 122 навчальної групи факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України

Науковий керівник:

КОМИССАРОВА Наталя

Начальник кафедри державної безпеки факультету забезпечення державної безпеки Київського інституту Національної гвардії України, полковник, кандидат юридичних наук, доцент

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ДЕРЖАВНОЇ ПРИКОРДОННОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ ТА ІНШИХ ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ ЯК СУБ'ЄКТІВ ВЗАЄМОДІЇ В СФЕРІ ОХОРОНИ ДЕРЖАВНОГО КОРДОНУ

Юридична відповідальність за порушення норм чинного законодавства є обов'язковим елементом належного адміністративно-правового забезпечення праводносин у будь-якій сфері. На сьогодні у науковій доктрині відсутнє єдине розуміння поняття «юридична відповідальність». В юридичній енциклопедії під ним пропонується розуміти вид соціальної відповідальності, сутність якої полягає в застосуванні до правопорушників передбачених законом санкцій, що забезпечуються в примусовому порядку державою [1, с. 437].

Правові акти взаємодії у сфері охорони державного кордону різні за характером, прийняті у різний час, стосуються різних аспектів взаємодії, але не передбачають настання відповідальності за невиконання спільних наказів, з вимог представників Державної прикордонної служби України (далі – Держприкордонслужби) у сфері охорони державного кордону, з координації взаємодії, іншими учасниками спільної діяльності. Водночас незважаючи на важливість встановлення відповідальності для суб'єктів взаємодії, дослідження щодо відповідальності в разі порушення правових норм як основи забезпечення взаємодії у сфері охорони державного кордону не проводилося [2, с. 173–115].

Варто зазначити, що доцільність законодавчої регламентації юридичної відповідальності за невиконання спільних наказів, законних вимог представників Держприкордонслужби у сфері охорони державного кордону, з координації взаємодії, іншими учасниками спільної діяльності, обумовлено ст. 3 Закону України «Про Державну прикордонну службу України», яка закріплює принцип взаємодії з органами державної влади, ст. 7 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність», яка передбачає обов'язок оперативно-розшукових підрозділів взаємодіяти між собою, правоохоронними органами. Тобто законодавець покладає на оперативно-розшукові підрозділи обов'язок, але не закріплює відповідальності за його невиконання. На вказане питання неодноразово звертали увагу науковці. О. М. Резнік вказує на відсутність реальної юридичної

відповідальності за нездійснення правоохоронними органами, які забезпечують фінансово-економічну безпеку України заходів під час взаємодії між ними та координаційних заходів [3, с. 37]. В. Зьолка зазначає, що за результатами опитування посадових осіб Держприкордонслужби 41% респондентів як недолік її взаємодії з іншими органами – «недосконалість інституту юридичної відповідальності за невиконання спільних рішень» [4].

На сьогодні питання відповідальності у відносинах взаємодії між правоохоронними структурами врегульовані по-різному. У 2017 році було затверджено Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні, за якою виконання доручення слідчого оперативним підрозділом обов'язкове, а у разі неналежного виконання передбачено повернення матеріалів керівнику територіального органу, підрозділу поліції для усунення недоліків виконання та вжиття до винних осіб заходів дисциплінарного впливу [5]. Отже, належна взаємодія органів досудового розслідування з органами і підрозділами поліції в запобіганні, виявленні та розслідуванні кримінальним правопорушенням забезпечено настання дисциплінарної відповідальності для особи, яка неналежно виконала/не виконала доручення слідчого. Але це можливо лише за наявності таких умов: оформлення та направлення письмового доручення; закріплення законом обов'язкового характеру доручення слідчого; визначення керівником оперативного підрозділу особи відповідальної за його виконання; можливості застосування дисциплінарних стягнень за неналежне виконання чи невиконання доручень слідчого за законом; узгодження Дисциплінарного статуту відповідного органу та вказаних норм закону.

Закон України «Про державний кордон» закріплює обов'язковість розпоряджень Адміністрації Держприкордонслужби з питань додержання режимів на державному кордоні для державних органів. Але структура органів Держприкордонслужби включає не лише Адміністрацію, акти якої обов'язкові для державних органів, але і його територіальні органи до складу яких входять органи охорони державного кордону, про обов'язковість актів яких мови не йде. Хоча на місцевому рівні вони взаємодіють з військовими частинами Національної гвардії України, територіальними органами Національної поліції України і цей перелік невичерпний та свідчить про необхідність створення умов для її здійснення. На сьогодні єдиним актом, що регламентує відносини між сторонами на цьому рівні є план взаємодії, який підписує начальник регіонального управління і затверджує Голова Держприкордонслужби. Текстова частина плану взаємодії змістовна, але відсутній пункт щодо відповідальності сторін за його невиконання.

Зважаючи на те, що взаємодія між Держприкордонслужбою та іншими правоохоронними органами здійснюється на державному, регіональному та місцевому рівнях, притягнення до юридичної відповідальності за неналежне виконання/невиконання заходів за планом взаємодії буде відмінною. Так, якщо ми звернемо увагу на місцевий рівень взаємодії, то Положенням про орган охорони державного кордону Державної прикордонної служби України передбачено, що орган охорони державного кордону виконуючи покладені на нього завдання, взаємодіє із військовими частинами Збройних Сил України, Національної гвардії України,

підрозділами правоохоронних органів, іншими суб'єктами, тобто взаємодія невід'ємна складова належного виконання ним своїх завдань, а його начальник відповідає за взаємодію органу в межах наданої компетенції. Звісно ж ситуація, коли начальник сам буде нести відповідальність за діяння його співробітників недоцільна, тому з метою належного виконання заходів передбачених таким планом взаємодії, доцільно надати йому право визначати своїм наказом співробітників, які забезпечуватимуть реалізацію відповідних заходів. Водночас перелік відповідальних співробітників має бути як зі сторони органу охорони державного кордону так і відповідного підрозділу правоохоронного органу з яким він взаємодіє. Це дозволить узгоджувати між сторонами не лише перелік спільних заходів, а й осіб відповідальних за їх реалізацію. Відповідно у разі невиконання чи неналежного виконання таким співробітником покладених завдань для нього може наставати дисциплінарна відповідальність.

Говорячи про таку категорію як «наказ», варто відзначити, що начальник органу охорони державного кордону уповноважений видавати накази організаційно-розпорядчого характеру та розпорядження, що свідчить про узгодженість сформульованої пропозиції з чинним законодавством. Крім того начальник органу охорони державного кордону користується дисциплінарною владою командира полку, що є додатковим аргументом на користь внесення змін до законодавства. Така позиція узгоджується і з тим, що незважаючи на повноваження Адміністрації та інших органів Держприкордонслужби у їх структурі не має підрозділів відповідальних за взаємодію з іншими суб'єктами.

Беручи до уваги викладене, варто погодитись з І. П. Кушнір, що з метою вдосконалення взаємодії у сфері охорони державного кордону ст. 27-1 Закону України «Про державний кордон України» необхідно доповнити ч. 3: «невиконання законних вимог представників Державної прикордонної служби України, щодо взаємодії посадовими особами взаємодіючих органів публічної адміністрації – тягне настання дисциплінарної відповідальності» [6, с. 15]. Але науковець залишає осторонь правоохоронні органи. Тому якщо говорити про юридичну відповідальність за невиконання вимог представників Держприкордонслужби варто охопити перелік всіх взаємодіючих суб'єктів.

Таким чином, необхідно підкреслити, що органи охорони державного кордону здійснюють важливі завдання на місцях, але закон не надає їх наказам обов'язковості. Якщо брати до уваги ієрархію органів Держприкордонслужби, то накази начальника органу охорони державного кордону необов'язкові для виконання державними органами, але доцільно зробити їх обов'язковими для суб'єктів з якими перший взаємодіє на місцевому рівні. У разі надання цим актам обов'язковості доцільно закріпити юридичну відповідальність за їх невиконання співробітниками взаємодіючих суб'єктів, що дозволить вивести взаємодію Держприкордонслужби з правоохоронними органами на якісно новий рівень. Оскільки положення щодо обов'язковості актів представників органів прикордонної служби та можливість настання реальної юридичної відповідальності за їх невиконання для співробітників є однією з гарантій уникнення такої взаємодії лише формально. Відповідно взаємодія між Держприкордонслужбою з іншими правоохоронними органами стане одним із пріоритетних завдань для них і підвищить ефективність їх діяльності.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Юридична енциклопедія : в 6 т. / ред. кол.: Ю. С. Шемшученко (голова ред. кол.) та ін. Київ: Українська енциклопедія, 1998. Т. 1. 672 с.
2. Калюжний Р. А., Кушнір І. П. Правове забезпечення взаємодії публічної адміністрації у прикордонній сфері: монографія. Київ : «МП Леся», 2015. 224 с.
3. Рєзнік О. М. Організаційні основи діяльності правоохоронних органів України із забезпечення фінансово-економічної безпеки держави. *Науковий вісник МГУ. Сер.: Юриспруденція*. 2018. № 34. С. 34–38.
4. Зьолка В. Проблеми правого забезпечення ефективної взаємодії Держприкордонслужби України із правоохоронними органами та військовими формування у прикордонній сфері. *Вісник Національної академії Державної прикордонної служби України*. 2016. Вип. 1. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vnadrsign_2016_1_8.
5. Інструкцію з організації взаємодії органів досудового розслідування з іншими органами та підрозділами Національної поліції України в запобіганні кримінальним правопорушенням, їх виявленні та розслідуванні: Наказ Міністерства внутрішніх справ України від 07.07.2017 р. № 575. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0937-17#Text>.
6. Кушнір І. П. Нормативно-правове забезпечення взаємодії у сфері охорони державного кордону: автореф. дис. ... канд. юрид. наук; 12.00.07. Київ, 2014. 21 с.